

Finansutskottets yttrande

1982/83:4 y

över motion 1982/83:43 om samordningsfrågor inom det socialpolitiska bidragssystemet (prop. 1982/83:3)

Till socialförsäkringsutskottet

Socialförsäkringsutskottet har den 19 oktober 1982 beslutat bereda finansutskottet tillfälle att avge yttrande över motion 1982/83:43 av Göthe Knutson (m) om samordningsfrågor inom det socialpolitiska bidragssystemet (prop. 1982/83:3).

I motion 43 berörs flera frågor av principiell datapolitisk natur. Det gäller bl. a. samordningen av de datapolitiska frågorna i riksdagen, möjligheterna för riksdagen att styra utvecklingen och framför allt att skapa system som ger en handlingsfrihet för framtiden. Motionären ser vad gäller det socialpolitiska bidragssystemet lösningar på dessa problem genom att olika bidragstyper i så stor utsträckning som möjligt frigörs från varandra genom en fristående lagreglering och en decentraliserad organisation. Vidare menar motionären att lagreglerna för riks-försäkringsverkets tillsynsfunktion för försäkringskassorna har tolkats så att de innebär ett hinder för både reformer och rationaliseringsarbete. Enligt motionären bör kassornas ställning utredas med anledning av datoriseringens konsekvenser. I avvaktan härpå bör investeringarna i centrala ADB-system begränsas till det oundgängligen nödvändiga.

Utskottet redovisar i detta yttrande några principiella synpunkter på utformningen av datasystemen och beslutsordningen för dessa. Frågorna om ansvarsfördelningen mellan riks-försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna har inte utskottet från sina utgångspunkter anledning att ta ställning till.

Inledningsvis vill utskottet beröra vad motionären redovisar beträffande den bristande samordningen i riksdagen av de datapolitiska frågorna. Utskottet har i yttrande till konstitutionsutskottet med anledning av utredningen om riksdagens utskott redovisat sin syn på frågorna rörande samordningen av riksdagens beredning och beslut vad gäller ekonomisk-politiska åtgärder. Enligt utskottets där redovisade mening finns det i dessa hänseenden vissa allvarliga brister i den hittillsvarande ordningen. De datapolitiska frågorna liksom de ekonomisk-politiska spörsmålen griper ofta över flera områden i samhället. En förutsättning för att datatekniken skall kunna utnyttjas för en positiv utveckling i samhället är enligt utskottets mening att man försöker tillämpa en helhetssyn på datafrågorna, dvs. att man i ett sammanhang betraktar tekniken, dess användning och konsekvenserna

av denna för individen, organisationer och samhälle. Utskottet delar motionärens mening att den hittillsvarande behandlingen av datafrågorna i riksdagen inte har gjort det möjligt att tillämpa denna helhetssyn. Å andra sidan är erfarenheterna mycket begränsade, vilket förklarar varför riksdagen ännu inte funnit formerna för att samordna de datapolitiska frågorna. Dessa frågor griper in i flertalet utskotts arbete. En samordning av datafrågorna måste därför ge utrymme att behandla sakfrågorna. Enligt utskottets mening finns det anledning att i anslutning till att man ser över beslutsfattandet i större ekonomisk-politiska frågor också se över samordningen av datapolitiken i riksdagen.

Som allmän princip vid utformning av datasystem för olika bidragstyper bör självfallet gälla att den tekniska utformningen inte får styra eller låsa handlingsfriheten på längre sikt vad gäller innehållet i bidragssystemen. Myndigheterna måste i sin planering ta hänsyn till att statsmakterna kan komma att förändra förutsättningarna för ADB-projektet. Utskottet har tidigare anfört beträffande styrningen av ADB i statsförvaltningen att riksdagen bör ges tillfälle att ta ställning till större och viktigare systeminvesteringar innan mer kostnadskrävande aktiviteter, som skulle riskera att inskränka riksdagens handlingsfrihet vid dess ställningstaganden, påbörjas i ett ADB-projekt (FiU 1978/79:34). Regeringen har sedermera fastställt en förordning och föreskrifter för handläggning av frågor om investeringar i ADB-system (SFS 1981:266). Av denna framgår att större eller på annat sätt viktiga investeringar i ADB-system skall underställas regeringen och riksdagen för särskild prövning vid flera tillfällen under utvecklingsarbetets gång. Det framhålls vidare i föreskrifterna att det är särskilt viktigt att statsmakterna ges tillfälle att ta ställning till en investering i ADB-system vid en tidpunkt då ett fullständigt och tillförlitligt material föreligger, men då större resurser ännu inte har lagts ned på konstruktion, omläggning och utbildning, dvs. normalt efter huvudstudien. Förordningen anger ansvarsfördelningen mellan regeringen och myndigheterna. De olika prövningstillfällena anges liksom kraven på beslutsunderlaget vid dessa tillfällen. Av underlaget skall framgå investeringssyfte, olika handlingsalternativ, deras effekter och kostnader samt planer för det fortsatta arbetet.

Datasystemen inom socialförsäkringen har införts successivt, vidareutvecklats och utvidgats till att omfatta allt större delar av socialförsäkrings-systemet. Beträffande riks-försäkringsverkets datakapacitet och långsiktiga behov har flera beräkningar gjorts. I den senaste, som berörs i motion 43, kallad Datoruppföljning 2 riks-försäkringsverket (DUR2) bedöms volymutveckling och resursbehov för den allmänna försäkringens ADB-system under perioden 1981/82-1985/86. Med denna bedömning som grund har statskontoret och riks-försäkringsverket redovisat behoven av ersättningssystem och nyanskaffningar. Regeringen har inte tagit ställning till de framlagda förslagen.

Utskottet anser inte att den nu aktuella frågan om riks försäkringsverkets investeringar behöver kopplas till frågan om centralisering eller decentralisering av socialförsäkringen. En eventuell decentralisering av verksamheten skulle ta tio år att genomföra. De nu aktuella investeringarna är förutsättningen för en god ekonomi och driftsäkerhet i ADB-systemen under återstoden av 1980-talet. Frågan om den framtida ansvarsfördelningen mellan riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna kommer att påverka utformningen av ADB-system först under 1990-talet. Det är naturligtvis önskvärt att dessa frågor utreds och att man tar ställning så snart som möjligt. Utskottet förutsätter att de investeringar som måste ske de närmaste åren inte görs på ett sätt som minskar statsmakternas handlingsfrihet vad gäller förändringar av ansvarsfördelningen. Utskottet kan mot denna bakgrund och från sin utgångspunkt inte tillstyrka vad som anförs i motionen om investeringar i socialförsäkringens befintliga system (yrkande 2). Utskottet vill dock inte utesluta att en framtida ADB-teknik gör det möjligt att decentralisera verksamheten utan att för den skull totalkostnaderna behöver öka. Det gör det dessutom möjligt att anpassa arbetsrutinerna vid kassorna till den lokala arbetskraftssituationen och de försäkringstagare som skall betjänas. En sådan lokal anpassning bör också kunna bidra till en totalt sett rationell hantering.

Beträffande den framtida utformningen av socialförsäkringens ADB-system vill utskottet understryka vikten av att systemen utformas på ett rationellt sätt. Utskottet delar riks försäkringsverkets uppfattning, som framgår av ett yttrande med anledning av motionen, att man inte bör acceptera högre kostnader än i dag för det som i framtiden motsvarar dagens ADB-verksamhet. Syftet bör i stället vara att sänka totalkostnaderna för administrationen av socialförsäkringssystemet. Självfallet måste också lagstiftningens krav om samordning av olika bidragsformer liksom kraven på enhetlig behandling av de försäkrade beaktas i systemet. När det gäller att skapa handlingsfrihet för framtiden ser utskottet att möjligheter härtill bäst ordnas genom statsmakternas aktiva deltagande i beslutsprocessen om de viktiga ADB-systemen.

Stockholm den 1 februari 1983

På finansutskottets vägnar

ARNE GADD

Närvarande: Arne Gadd (s), Rolf Wirtén (fp), Lars Tobisson (m), Paul Jansson (s), Per-Axel Nilsson (s), Lennart Blom (m), Roland Sundgren (s), Christer Nilsson (s), Tage Adolfsson (m), Rolf Rämgård (c), Torsten Karlsson (s), Gunnar Nilsson i Eslöv (s), Hugo Hegeland (m), Britta Hammarbacken (c) och Hans Petersson i Hallstahammar (vpk).

